MAKTAB O‘QUVCHILARINI VOLEYBOL SPORT MUSOBAQALARIGA TAYYORLASH VA SARALAB OLISHNING MAZMUNI

Jurabek Maksadbaevich Shukurllayev
Chirchiq Davlat Pedagogika Universiteti
«Jismoniy madaniyat nazariyasi» kafedrasi o‘qituvchisi
j.shukurllayev@gmail.com

Mansurov Botirjon Kodirjon o‘g‘li
O‘zbekiston Respublikasi Oriental universiteti magistri

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktab o'quvchilarini voleybol sport musobaqalariga tayyorlash va saralab olish haqida ma'lumotlar berilgan va tahlil qilingan.

Tayanch so‘zlar: Musobaqa, voleybol, jismoniy tarbiya, o‘quvchi, rivojlanish, mashg‘ulot, natija, sifat.

Ta’lim va tarbiyaning rivojlanishida yoshlar qatlamining bilim va mahoratining yuksak darajaga chiqishini ta’minlashda bugungi kunda zamonaviy yondashuvga ehtiyoj seziladi. Ayniqsa sportning butun dunyo jamiyat hayotidagi roli tobora oshib chuqurlashib borishi har doim innovasion va ilmiy yondashuvga asoslanib yondashishni taqozo etadi. Bugungi kunda pedagogik ta’lim innovasion klasteri va akmeologiyaning sport sohasida amaliyotga tadbiq qilinishi zamonaviy mexanizmdir.

Butun jahon mamlakatlarida nafaqat voleybol, shuningdek boshqa sport turlari bo`yicha musobaqalarga tayyorlash hamda saralab olish amaliyotida maktab o‘quvchilari butun bazaning asosini tashkil qiladi va boshlang‘ich tayyorgarlik davrida o‘smirlarning jismoniy tayyorgarlik darajasini oshirish mexanizmlaridan foydalanib yosh o‘quvchilar ichidan iqtidorli sportchilarni saralab olish va voleybol sport turini o‘rgatishning samarali usullarini tatbiq qilish eng muhim vazifadan hisoblanadi. Rivojlangan davlatlar orasida shunday klublar borki, o‘smirlarni hatto 4-5 yoshidan boshlab mashg‘ulotga qobiliyati borligini va genetik prognoz orqali saralab olish jarayonlari amalga oshiriladi. Shuningdek, bu jarayonga kompleks tarzda zamonaviy yondashish zarurati yuzaga kelmoqda.

Zero, yoshlarning iqtidorini erta aniqlash va uni to‘g‘ri yo‘naltirish ta’limning amaliy ahamiyatini oshirishga bevosita bog‘liq. Chunonchi, Xitoy, Rossiya, Angliya, Fransiya, Germaniya, Janubiy Koreya, Avstriya, Amerika, Ispaniya kabi rivojlangan mamlakatlarda ta’limga nisbatan barqaror yondashuvning qaror topganligi mehnat bozorida etuk kadrlarga bo‘lgan ehtiyojni to‘la ta’minlash imkonini bermoqda. Ta’limning ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida jismoniy tarbiya mashg‘ulotlarini takomillashtrishda zamonaviy yondashuvlarni ta’lim amaliyotiga tatbiq etish, xususan, jismoniy tarbiya mashg‘ulotlarida sportning voleybol turiga o‘quvchilarni jismoniy tayyorgarligini har tomonlama rivojlantirish orqali ularning ijtimoiylashuvini qaror toptirish bugungi kun pedagogikasida dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

Respublikamizda sport o‘yinlari tizimida sportchilarni sport musobaqalariga tayyorlash va saralash eng dolzarb muammolardan biri sifatida qaraladi. Shu jumladan bolalarning har tomonlama intellektual rivojlanishida yosh avlodni shakllantirish, jamiyat rivojiga mos barkamol shaxsni voyaga etkazishga barcha imkoniyatlar yaratilmoqda. Ayniqsa umumta’lim maktablari o‘quvchilarini musobaqalarga tayyorlash va ular orasidan iste’dodli yoshlarni saralab olish maqsadida sport to‘garaklari (seksiya) mashg‘ulotlarini tashkil etish, sportga ixtisoslashtirilgan (voleybol, futbol, gandbol, basketbol va hakazo) sport maktablariga, ta’lim muassasalari va sport klublariga iqtidorli yosh avlodni tizimli ravishda jalb qilish va tanlab olish chora tadbirlari qisman darajada ishlab chiqilgan.

Hozirgi kunda zamon Sport maktablarining amaldagi dasturlarini tahlil qilish, o‘quvchilarni boshlang‘ich tayyorgarlik guruhlariga tanlash, ko‘p yillik tayyorgarlik jarayonida

yosh voleybolchilarni bitiruv va joriy sinovlariga asosan jismoniy rivojlanganligi, jismoniy va texnik tayyorgarligi belgilarini hisobga olish asosida o‘tkazilishini ko‘rsatadi. Shu bilan bir vaqtda so‘nggi yillarda respublikamizda keng tarqalgan sport turlaridan biri –voleybolning rivojlanishida yaqqol ko‘zga tashlanadigan tomonlaridan biri kombinasion o‘yinning kuchayishi hisoblanadi. Bu esa sportchilarning o‘yinda fikrlashlari va taktik tayyorgarliklariga bir qator qat’iy talablarni qo‘yadi. Voleybol bilan shug‘ullanish uchun bolalarni tanlashda boshqa ko‘rsatkichlar bilan birgalikda faqatgina jismoniy rivojlanganlik, jismoniy va texnik tayyorgarlik ko‘rsatkichlari yordamida aniqlash mumkin bo‘lmagan o‘yin faoliyatiga qobiliyatlarini rivojlantirish va namoyon etishga sabab bo‘luvchi shaxsiy sifat va xususiyatlarini aniqlash alohida ahamiyatga ega. Bu borada yurtimizda keng ko‘lamda ishlar olib borilmoqda. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori, 2002-yil 31 oktyabr, 374-son. Bolalar sportini targ‘ib qilish va bolalar uchun sport tovarlari ishlab chiqarish turlarini kengaytirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2003-yil 18-iyul, 318-sonli qarorlari yosh qatlamning rivojlanishi va sportga yanada qiziqishining ortib borishiga muayyan darajada xizmat qilib kelmoqda. Buning zamirida hozirgi kunda sportda erishilayotgan yutuqlarimiz olimpiadada yuqori cho‘qqilarga chiqishimizning o‘zi sportimizning kundan-kunga rivojlanib borayotganligining yaqqol isbotidir.

Aynan, o‘quvchilarni jismoniy qobiliyatlarini kamol topishida psixologik yondashuv muhim ahamiyat kasb etib, ularning turli jarayonlarda turlicha takomillashishini aspekti sifatida o‘ziga xos xususiyatga ega.

Jismoniy tayyorgarlik umumiy va maxsus jismoniy tayyorgarlikka bo‘linadi. Umumiy jismoniy tayyorgarlik sport trenirovkasini muhim vazifalaridan biri sifatida shug‘ullanuvchilarning to‘laqonli jismoniy taraqqiyoti va har tomonlama jismoniy tayyorgarligini ta’minlashga qaratiladi. Umumiy jismoniy tayyorgarlik zarur hayotiy malakani takomillashtirishga va asosiy jismoniy sifatlarni rivojlantirishga yo‘naltirilgan jarayondir. Maqsadi maxsus jismoniy tayyorgarlikning poydevori bo‘lgan umumiy jismoniy tayyorgarlik bazasini yaratishdir.

Umumiy jismoniy tayyorgarlikning vazifalari - asosiy jismoniy sifatlarni rivojlantirish, organizmning funksional imkoniyatlarini oshirish harakat malakalarining hajmi va ijroiy chegarasini kengaytirish va sog‘liqni mustahkamlash, tiklanish jarayonini faollashtirish, organizmning tashqi va ichki salbiy ta’sirlariga bo‘lgan bardoshini oshirishdan iborat.

Maxsus jismoniy tayyorgarlik - tanlangan sport turida yuqori natijalarga erishish maqsadida shu sport turida asosiy va hal etuvchi ahamiyatga ega bo‘lgan jismoniy sifatlarni rivojlantirishga yo‘naltirilgan jarayondir.

Vazifalari:

-voleybolga xos maxsus harakat sifatlari va qobiliyatlarini (tezkorlik, kuch-tezkorlik, chaqqonlik, maxsus chidamkorlik va h.) rivojlantirish;

-o‘yin texnikasini o‘zlashtirishda zarur bo‘lgan kombinatsiyalarni rivojlantirish;

-o‘yin taktikasini o‘zlashtirishda zarur bo‘lgan kombinatsiyalarni rivojlantirish;

Maxsus jismoniy tayyorgarlik sport trenirovkasining barcha bosqich va davrlarida hajm va shiddat jihatidan munosib me’yorda qo‘llaniladi.

Nazariy va psixologik tayyorgarlik

“Psixologiya” - ruhiyat va xislatlarni o‘rganuvchi fanni ifodalaydi. Demak, “psixologik tayyorgarlik” jumlasini o‘rniga “psixik tayyorgarlik” jumlasini qo‘llash aniqroq bo‘ladi deyish mumkin.

Jismoniy tayyorgarlikni yuqori darajaga chiqarishda bir necha muhim shartlarni amalga oshirish darkor.

Jismoniy tarbiya darslari va darsdan tashqari mashg‘ulotlarda voleybol sport turi musobaqalariga jismoniy tayorgarlik akmeologiyasini shakllantirish shartlari:

- vaqtni to‘g‘ri tashkil etish;

- faol harakatlanish pozitsiyani shakllantirish;
- texnika va taktikani to‘g‘ri qo‘llash;
- tezkor fikrlash hamda vaziyatni oldindan ko‘ra bilishga o‘rgatish;
- ixtisoslashtirilgan tartibli mashqlar tizimini ishlab chiqish;
- mashqlar yuqumliligining yoshga qarab darajalarini aniq belgilash;

Akmeologik yondashuv esa uning eng yuqori darajaga chiqish yo‘llarini asoslash bilan xarakterlanadi. Buning uchun:

- voleybolga mos bo‘lgan harakatli o‘yinlar orqali rivojlanish dinamikasi va shakllanganlik darajasi bo‘yicha datlabki jismoniy sifatlarini shakllantirishga doir nazariy va amaliy ishlar jarayoni mexanizmi takomillashtiriladi;

- progressiv rivojlanishga hamda birinchi navbatda shaxsning professionalizmi va muayyan mehnat sub’ektlari faoliyatining taraqqiyotiga imkon beradigan talablar, sharoit va omillarni shakllantirish, yosh voleybolchilarning sifat ko‘rinishini o‘zgartirish tizimi ishlab chiqiladi;

Musobaqalarga tayorlash va saralash xulosalari natijalarining katta amaliy ahamiyati shundaki, ular insonni qanday sharoitlarda intellektual, jismoniy va ma’naviy faollik cho‘qqisiga olib chiqqanligi to‘g‘risida ma’lumotni ifodalaydi va natijaviy samaradorlikka erishish yo`llarini ochib beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Шукурллаев Ж.М. Бошланғич синф ўқувчиларини волейбол спорт турига саралаб олиш усулларини такомиллаштириш. “Бошланғич таълимни компетенсиявий ташкил этиш: назария ва амалиёт” мавзусидаги онлайн ҳалқаро илмий-назарий анжуман. 2020-йил 28-апрел.

2. Утепбергенов А.К, Шукруллаев Ж.М. Особенности акмеологического подхода и системы дидактического обоснования развития физических качеств у школников средствами волейболного. Экономика и сотсиум №3(82) 2021.

3. Shukurllayev J.M. O‘quvchi yoshlarni voleybol sport turiga tanlab olishning metodik xususiyatlari. ACADEMIC RESEARCH in EDUCATIONAL SCIENCES. №.1. 2020 2-oktyabr.

4. Jismoniy tarbiya va sport jurnali. 2018-yil.

5. Shukrullayev Jurabek Maqsadbaevich. Voleybol sport turi vositasida maktab o‘quvchilarida jismoniy sifatlarni rivojlantirishda akmeologik yondashuvning didaktik imkoniyatlari. Xalq ta’limi. № 5 2021 yil 28-30-bet.

6. Shukrullayev Jurabek Maqsadbaevich. Klaster yondashuv asosida voleybolchilarning jismoniy ko‘rsatkichlarini rivojlantirish. Xalq ta’limi. № 5 2021 yil 57-59-bet.